

משלחן שלמה

עיונים ושו"ת בפרשה מבית מדרשו של
הגאון הינוקא הרב שלמה יהודה שליט"א

פרשת בא

מהו החושך העבה שהיה במצרים בשלשת ימי האפילה

וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּמָשׁ חֹשֶׁךְ (י, כא). אחז"ל (שמו"ר יד, א; תנחומא בא א-ב) שאותו חושך היה בו ממש, והיה עבה כדינר. וביאר האבן עזרא (על אתר), שמרוב עוביות החושך, לא האיר שום אור ולא דלק הנר, וכמו שראה בעצמו פעמים רבות בים אוקינוס שהיה שם חושך עב, לפעמים עד חמשה ימים, שלא היה יכול אדם להבחין בין יום ללילה. וכתב על כך הרמב"ן (י, כג), שאין זה אפיסת אור השמש, אלא שירד ענן עבה מאד [-ערפל סמיד], והיה מכבה כל נר, כמו שלא מתקיים הנר בחפירות עמוקות ובהרי החושך. וכעין זה מובא ברבינו בחיי (על אתר), שהושחר האויר בכל ארץ מצרים, כי נסתתמו שביליו, וסגר ה' בעדם מהכנס האור בהם, ואח"כ הכפידו כ"כ, עד שהיו מרגישים אותו במישוש ולא יכלו להזיז שום איבר (שמו"ר יד, ג; תנחומא בא ג), אך לישראל לא נסגרו שבילי האור, והיה האור נכנס באויר במושבותם, ע"ש. וכתב בספר הברית (ח"א מאמר י, ז), שערפל כזה מצוי במדינות הים, ואדיו מזיקים לנשימה. [וכן העיד בספר כרם הצבי (הגדש"ו, עמ"ס), שבשנת תער"ב היו ימי אופל כאלו במנצ'סטר, ושהראו לו הזקנים רחוב שהיה נקרא מלפנים 'איבן עזרא פלייס', וקבלה בידם ששם התגורר האבן עזרא, ושם ראה חושך זה. והעיד עוד, שכן ראה בלונדון בשנת תשי"ג, שהיה אופל עב ומוכפל כזה כמו ג' ימים, והיה מהמנמנע לצאת ולבוא, וכל המכוניות והקרבנות לא יכלו לנוע, וכחמשת אלפים איש איבדו חייהם ע"י לחיצת אידי ערפל ועוד סיבות אחרות. ויש לציין שאכן נמצא כת"י לראב"ע (הובא בסוף אחד הדפוסים של ספרו יסוד מורא), שכתב שחיבר את ספרו יסוד מורא בעיר לונדון (לונדריש) שבאנגליה (אינגלטריה) בין תמוז לאב שנת ה"א תתק"ח לבריאת עולם. וגם מעשה אגרת השבת, שקיבלה האבן עזרא בליל שבת י"ד טבת שנת ה"א תתק"ט (כפי שציין בריש האיגרת), היה כאשר התגורר בלונדון, כמו שכתב האברבנאל (ישועות משיחו ח"ב, עיון ב, ב), ע"ש.]. וציין בזה מו"ר לספר הפליאה (עז ע"ב) אשר הובא בקיצור בילקור"פ (פ' בא, אות כד), שחושך זה היה מצד שירד ס"מ מלאך המוות, שהוא עמלק, ומרומז בהם שלושת ימי הבריאה הראשונים שעדיין לא נתלו המאורות. וזהו שאמרה תורה שהיה חושך זה שלוש ימים לילה ויום, כי 'לילה יום' עולה בגימטריא סמא"ל, ובכל זה רמזו סוד הגאולה העתידה ונקמת אדום, ע"ש כל הענין. וציין עוד לספר עיני העדה [לבעל השבט מוסר] (פ' בא, צו ע"א) שביאר [אליבא דשיטת רבי יהודה במדרש (שמו"ר יד, א; תנחומא בא ב)], שמכת חושך היתה באופן שנטל השי"ת מהם את מאור עיניהם, כלומר את החלק השחור שבעין [-בת עין] שממנו רואה האדם (ויק"ר ח, א). ולכן היה לישראל אור אפילו בביתם של המצרים, כי האור לא נחשך בעולם, ע"ש כל הענין.

בימי מכת חושך היה אור לבני ישראל גם בלילות

וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹרֶךְ בְּמִשְׁבֹּתָם (י, כג). כתב בספר מדרש שמואל עה"ת (על אתר) שע"כ כתיב 'היה אור', ולא 'ולבני ישראל לא היה חושך' [כמ"ש במכת ברד (ט, כו) 'רק בארץ גושן וגו' לא היה ברד'], לומר שאפילו הלילות שבאותם הימים לא היה בהם חושך כלל, אלא לילה כיום האיר להם. וכן כתב בכלי יקר (י, כא), שכיון שמטבע הבריאה כל אדם יש לו יום אף לילה, לכן הסיר הקב"ה חשכת סתם לילה מגבול ישראל, ונתן אותו על ארץ מצרים, ולכן היה למצרים חושך כפול, ובסיבה זו היה לבני ישראל אור במושבותם גם בלילה. ורמז לדבר, 'וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה סֵת' 'לילה', ותיכף כתיב 'אֹרֶךְ בְּמִשְׁבֹּתָם', כאילו אמר שגם הלילה היה אור לישראל, כמו"ש (תהלים קלט, יא) 'וְלִלְיָהּ אֹרֶךְ בְּעֵדְנִי'.

וכן כתב מדיליה בספר שערי בינה [לרבי ישראל צבי רפפורט] (שושנת עמקים, נא), וביאר שהיה זה ע"י שהאיר להם אור הגנוז, שנאמר בו (תהלים קלט, יב) 'וְלִלְיָהּ פִּיּוֹם יָאִיר, פְּחֻשִּׁיקָהּ פְּאוּרָה' (עי"ב"ר יא, ב), כלומר כחשיכה שהיתה למצרים ביום בלילה, כמו כן היתה אורה לישראל אפילו בלילה, וכמו שכתב בבאר מים חיים (פ' בא, ד"ה ולכל בני"ה היה אור, ג) שע"י האור הגנוז יכלו לראות מה שבתכיות ובמטמוניות של המצריים (שמו"ר יד, ג; תנחומא בא ג). וכן כתב בספר נחל יאודה (פ' בשלח, עמ"ב), וביאר שזהו 'פְּחֻשִּׁיקָהּ פְּאוּרָה', כלומר שכפי גודל החושך שהיה למצריים, שהיה בו ממשות, שזהו ה'חֹשֶׁךְ' על פְּנֵי תְהוֹמוֹ (בראשית א, ב) שהיה בתחילת הבריאה (סודי רזיא ח"א, אות ב), כך היה גודל האור לישראל, שהוא שהאיר בתחילת הבריאה ל"ו שעות ונגנו (ב"ר שם), וע"כ ר"ת הפסוק 'וְלִלְיָהּ פִּיּוֹם יָאִיר', עולה בגימטריא ל"ו, וס"ת 'רמח', על שיצאו מצרים ביד רמה, וע"כ ר"ת הפסוק 'וְשָׁרָאֵל וְכָנִי וְשָׁרָאֵל יִצְאִים' (יד, ח) עולה ג"כ בגימטריא ל"ו, וס"ת 'מליל', לומר שהאיר האור מתחילת הלילה כבראשית הבריאה.

מכת בכורות היתה ע"י ברקים ורעמים

וְהָיָה כָּל בְּכוֹר פֶּאֶרֶץ מִצְרַיִם (יב, כט). כתב הרוקח עה"ת (שמות יא, ו) שבמכת בכורות שלח הקב"ה ברקים ורעמים, עד שנחבאו בחדריהם מתוקף הקול, וע"י הקול מתו הבכורות, וכדכתיב (תהלים קלה, ח-ז) 'בְּרָקִים לְמִטָּר עֲשֵׂה, מוֹצֵא רִיחַ מֵאֲצִרֹתָיו. שִׁהֲפֶה בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם'. [ובנותן טעם לציין בזה לדברי החת"ס (דרשות לפסח, רעז ע"א), שעל כן סמכם דוד זה לזה, כי היה אצלו הטבע של נשיאים וברקים נס שוה למכת בכורות]. אמנם בסידור התכלאל יש נוסח בתפלת שחרית (ברכת אמת ויציב) 'כל בכורי מצרים בדרך הרגת'. [וכ"ה בנוסח סידור רב סעדיה גאון, ובנוסח התפילות לרמב"ם מהדורת פרנקל, ובמחזור ארם צובה. ועי' בע"ח למהרי"ץ (ברכת אמת ויציב), שב' מיתות היו במכת בכורות, הא' ע"י הבכורים עצמם שהרגו זה את זה, כמ"ש (תהלים קלו, י) 'לִמְכָּה מִצְרַיִם בְּבִכּוּרֵיהֶם' (פסיקתא פי"ז; תנחומ"י בא יח; שוח"ט מזמור קלו), והב' ע"י הקב"ה בעצמו, שהיה בדבר]. וציין מו"ר שכן יש לכאורה ללמוד מלשון הגמ' (ב"ק ס:) 'דבר בעיר כנס רגליך, שנאמר (יב, כב) וְאֵתָם לֹא תִצָּאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר', ושכן כתב האבן עזרא (שמות ה, ג) שהדבר היכה הבכורים, וכן משמע לשון הרמב"ן (במדבר יד, ג) ש'ה' היכה את מצרים בדבר, והמית בכוריהם ברעז, וכן פירשו אבן עזרא ורד"ק על הנאמר בתהלים (עח, ג) 'וְחִתֵּם לְדָבָר הַסִּגִּיר', שאיירי במכת בכורות (ועי' בפירש"י שם, ובילקור"ש תהלים רמז תתכ), וכן כתב בביאור הגר"א על חבקוק (ג, ה), שהפסוק 'לִפְנֵי יָלֹף דָּבָר' איירי במכת בכורות שהיתה בדבר, ע"ש.

י"א שהבכורות שמותו מכבר קמו לתחיה ושוב מתו במכה

איתא בדרשות מהר"ם בן חביב (פ' בא, עמ' קמא) בשם מהר"י בנימין, שבמקום שלא היה בכור, אלא מת כבר, היה חי מן הקבר כדי להכותו במכת בכורות, וזהו דיוק לשה"כ 'וַיִּהְיֶה כָּל בְּכוֹר פֶּאֶרֶץ' (תהלים קה, לו), בארצם דוקא. [ויש לציין בזה לדברי המכילתא (בא, מסכתא דפסחא יג) עה"פ 'כִּי אֵין בֵּית אֱשֶׁר אֵין שֵׁם מֵת' (שמות יב, ל), בזה הלשון: רבי נתן אומר, וכי לא היה שם בית שלא היה בו בכור, אלא כיון שנולד בן בכור לאחד מהן ומת, היה עושה לו דיוקני, ואותו היום היו נידקות ונשחקות ונזרות לפניהם, והיה קשה להן כאילו אותו היום קברום. דבר אחר, לפי שהמצריים היו קבורים בבתיהם, והכלבים נכנסין דרך ביבין ומחטטין ומוציאים בכורות מקבריהן ומתעתעין בהן, והיה קשה להן כאילו אותו היום קברום].

בשורה משמחת

לבקשת רבים ניתן לשמוע בקו 'שיעורי הינוקא' עובדות והנהגות מחיינו ואורחותיו של מו"ר שליט"א

בשלושה 4 מאת הגאון הרב יחזקאל צמח שליט"א ותלמידיו הכמנים נוספים. וכן בשלושת המאמרים שלושה 6. כמו כן את השיעורים האחרונים שמשר מו"ר ומאמרו יומי העולים לקו.

מס' הקו 02-5-306-506 האזינו ותחי נפשכם.

משיעור יום א' אמור תשע"ב

הולכים למדבר, שהוא מקום שאין בו שום צורך לממון, והיה גלוי לפני יודע תעלומות שאין הם נכנסים לארץ מיד, אעפ"כ צויה למשה שיזרז את ישראל שישאלו מהמצריים כלי כסף וכלי זהב (שמות יא, ב), בכדי שלא יאמר אותו צדיק, 'ועבדום וענו אתם' קיים בהם, 'ואחרי כן יצאו ברכש גדול' לא קיים בהם, כמשאחז"ל (ברכות ט:). כי עיקר הבטחת ה' לאברהם היתה שיזכו לבטל את טומאת מצרים אשר בטחו ב'פח'י ועצם יד'י, ולתקן דעתם בשלימות, ושישיגו את שורש החכמה, לדעת שהכל הוא מאיתו יתברך, וממנו כל החיות והפרנסה, וממילא ע"י דעת זו זכו לעשירות, אך לא על העשירות היתה עיקר ההבטחה. כי כל ענין העשירות הוא להמתיק את הדינים והגבורות המונעים מלהשיג את כבוד ה'.

המתקת הגבורות היא מידת יצחק שזכה לעשירות

וזהו ענין ראש השנה, שהוא סוד הכתוב (תהלים כד, ג) 'מ'י יעלה בקר ה' (ע"י מטה אפרים סי' תקפב, אלף המנן לח), ש'מ'י היא מידת שורש הגבורות כידוע (זהו"ק בלק, רד. ליקו"ת להאריז"ל פ' ויצא, עמ"ס), והיא מידת יצחק אבינו שזכה לעשירות גדולה מאוד (בראשית כ, יב-יד), וכן מידת יוסף שהיה רחמים משורש הגבורות (ע"י ליקו"ת להאריז"ל פ' נשא, עמ"ס; עמק המלך שער יא, ח), וזכה לעשירות (בראשית מז, יד-כד). ומשה רבינו התנהג במידת יצחק (ע"י תנחומא פקודי יא; ילקוט חוש אברהם, קכח), ועל כן זכה לעשירות מה' בעצמו, כמו שדרשו חז"ל (נדרים לח). על הפסוק (שמות לד, א) 'פסל לך', שאמר לו הקב"ה שפסולת הלוחות יהיו שלו, ועי"ז זכה לעשירות מופלגת. וזהו שרמוזו בתיבת מ"י, שהיא ר"ת משה יצחק.

אין העשירות והעניות תלויים אלא כפי מה זוכה לשלימות הדעת

ושלימות הדעת בזה הוא שידע שאין הפרש בין עני לעשיר, והכל תלויים ב'מוצא פי ה' (דברים ה, ג), כי ריבוי הממון אינו מהות העשירות, ומיעוט הממון אינו מהות העניות, וכמו שמצינו בדוד המלך שהיה עשיר מופלג, ואעפ"כ אמר לפניו יתברך 'פי יחיד ועניי אג'י' (תהלים כח, טז), וכן מצינו פסוקים נוספים בהם קרא עצמו עני. כי אחז"ל (נדרים מא) 'אין עני אלא בדעה', כלומר שכל ענין העשירות והעניות נמשך מפגם או שלימות הדעת, וכפי שכתב על זה הדגל מחנה אפרים (פ' בשלח, ד"ה או יאמר; פ' מצורע, ד"ה או ירמוח) שכאשר יעשיר אדם בדעתו, ממילא תסתלק ממנו גם העניות הגשמית. ודוד המעיט את עצמו והחזיק שאינו בשלימות הדעת, ונחשב עני, והרבה בתפילה לזכות לעשירות זו, שזהו שלימות הדעת. כי בשלימות הדעת אין חילוק בין עשיר לעני, אלא הכל הוא מאיתו יתברך, ומה שיש לזה ממון ולא לאחר, לא בזה יקבע ערך חיי האדם ואושרו.

ע"פ האמת אין האדם תלוי כלל בממון

ובאמת מה שהעולם רודפים כל כך אחר הממון, הוא בשורשו בעבור השגת התאוות. כי הממון אינו מקנה לאדם חיים טובים וארוכים, אלא שעל ידו מדמה האדם להשיג את כל תאוות ליבו כחפצו. והוא היפך האמת הברורה שקבע הש"ת, וכפי שרואים בחוש, שהחיים בעצמם, שהם הדבר החשוב והיקר ביותר בעולם, הם נשפעים לאדם ללא תמורה של ממון. וכן קבע הקב"ה, שכל מהלכי הגוף ופעולותיו יהיו ללא תשלום כלל. כי הקב"ה ברא את האדם בשרשו ומהותו, שכל הצרכותו תהיה ללא תלות בממון.

אף מזונות האדם אינם תלויים בממון

וגם מזונות האדם אינם תלויים באמת בממון, וכפי שרואים בחוש שאפשר שעני יאכל סעודה דשנה, וייתכן שעשיר גדול לא תהיה לו אפשרות לאכול מחמת חוליו, או מפאת קוצר זמנו, ואפילו מחמת חסרון מזונות כפשוטו, כפי שידוע על עשירים גדולים שמתו ברעב ממש. ועל זה אחז"ל (ביצה טז:) 'כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יוה"כ', ואמרו 'מזונותיו' ולא ממון. כי הקב"ה יכול לזון את האדם אף ללא הממון, ומלאכתו תיעשה ע"י אחרים, וכאדה"ר לפני חטאו שהיו המלאכים צולים לו בשר ומסנגים לו יין כמשאחז"ל (סנהדרין נט:), וכפי שיהיה לעת"ל שתבטל קללת הל"ט מלאכות, כמ"ש (ישעיה סא, ה) 'ועמדי ורים ורעו צאנכם'.

העשירות שזכו לה ישראל במצרים מורה על עוצם טהרת ליבם

הנה הבטיח הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים שאחר שישתעבדו המצריים בזרעו, יזכו בניו לעשירות ורכוש גדול, וכמ"ש (בראשית טו, יד) 'ועבדום וענו אתם וגו', ואחרי כן יצאו ברכש גדול'. כי אחר שהוצרכו לרדת למצרים, חשש אברהם שלא יוכלו לצאת ממקום טומאה כזה, אחר שיפלו בעומק טומאת מצרים שהיו סוברים ש'פח'י ועצם יד'י עשה לי את החיל הזה' (דברים ה, יז), ואף אם יצאו משם, הרי שידבק בהם מטומאתם, ועל זה השיבו הקב"ה שיצאו ברכוש גדול, שהוא עשירות מופלג מאוד, ובזה מובטח הוא שיזכו לטהר לבם כדבעי, עד שיזכו לשלימות הדעת גדולה מאד, ולהתפלל לפניו יתברך מתוך עומק הלב כראוי.

כפי שזוכה אדם להארת הדעת כך נמשכת לו עשירות מצד הקדושה והענין הוא, שכפי שזוכה האדם לנתק עצמו מכל תלות בממון, כך זוכה לטהר את הלב, ולהארת הדעת כראוי, שיצא מכל חושך והסתרת הדעת. ולכן החל הקב"ה במצרים במכת דם, כי המצרים היו שקועים בקליפת היאור, שתפסו בדעתם שממנו הפרנסה, ועשאוהו לאליל. וראשית הניתוק של בני ישראל מטומאת מצרים היה ע"י מכת דם, כדי לנתקם מהטומאה של הכפירה שחיותם ומזונם תלויים בממון, שהוא דמים, שעל זה נאמר (תהלים נא, טז) 'הצילני מ'ידימים אלהים'. וכך עלו ונתעלו מדרגא לדרגא בהשגת הדעת, עד שזכו במכת חושך לתקן את הדעת, שהוא ההבדלה בין אור לחושך (ירושלמי ברכות פ"ה ה"ב), וזכו ש'לכל ג'י ישראל יהיה אור ב'מושבבתם' (שמות י, כג). והוא ענין הכתוב 'ויקרא אלהים לאור יום', שהוא חירות הדעת מכל חושך והסתרה. ועי"ז החלו במכת חושך לזכות בפועל להבטחת העשירות, וכמשאחז"ל (שמו"ר יד, ג; תנחומא בא ג) שתוך כדי החושך ראו כל אחד מישראל אצל המצרים היכן מקום הזהב והכסף.

ע"י הארת הדעת זוכה שיאירו פניו ועי"ז זוכה לעשירות

וכאשר זוכה אדם לתקן הדעת ולהאירה, ותולה כל בטחונו אך בקב"ה, מאירות פניו, וכמ"ש (קהל ח, א) 'קִכְמַת אָדָם תִּאֲרִי פָנָיו', שהוא סוד המנורה, שהיא כנגד החכמה שהיתה בדרום ההיכל, כמ"ש (ב"ב כה:) 'הרוצה להחכים ידרים'. ולהיפך, כאשר תולה כל בטחונו בממון, ונפגמת אמונתו בקב"ה שהוא המחיה והמפרנס, אין מאירות פניו. כי הפנים הם ענין החכמה, שמשם נמשכת העשירות שמצד הקדושה, שהוא סוד שולחן הפנים שהיה בצפון ההיכל, וכמשאחז"ל (ב"ב שם) 'הרוצה להעשיר יצפין'.

העשירות נמשכת משורש החכמה שהיא סוד צד צפון

ותחילה זוכה אדם לחכמה, שהיא בסוד צד דרום, צד ימין, שהוא ענין מידת החסד, וכאשר מתקן דעתו יותר ויותר, זוכה להשיג את 'שורש החכמה', שהיא בסוד צד צפון, צד שמאל, שהוא ענין מיתוק מידת הגבורה, ואז מאירים פניו בב' פנים, הן מצד החסד והן מצד הגבורה, שזהו בסוד הכסף והזהב, וזוכה לעשירות. וזהו שאמרו 'הרוצה להחכים והרוצה להעשיר', ולא אמרו 'הרוצה בנים' או כיוצא בזה, כי הכל מדבר בענין החכמה, ש'הרוצה להחכים', שהוא תוספת חכמה, כמ"ש (דניאל ב, כא) 'יהב חִכְמָתָא לְחִכְמִינִי', ידרים, אבל הרוצה את שורש החכמה, יצפין.

ע"י שמשיג הגבורה מתוך החכמה ממתיק דיני דינים וזוכה לעשירות

ויש בזה עבודה גדולה מאד, כי כאשר משיג את מידת הגבורה דקדושה, ללא שייצרף איתה את החכמה, אין הוא זוכה להמתיק אלא את ה'דינים', הנמשכים מצד הגבורה. אך כאשר משיג את הגבורה מתוך החכמה, הוא זוכה להמתיק דינים כפולים, הנקראים 'דיני דינים', גבורה דגבורה, שמשם נמשכת העשירות. על כן צריך לזכות לתקן הדעת בשלימות גדולה מאד, שיהיה כל מגמתו רק לכבוד הקב"ה, ובזה יתקן את מידת הגבורה מתוך החכמה, כלומר שישגיג את שורש החכמה. מטרת העשירות שהוציאו ממצרים היתה לצורך גבוה ונעלה ועל כן זכו ישראל לעשירותם מתוך הדין שנעשה למצרים, וכמ"ש 'וַיָּגֶם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֹנְכִי, וְאַחֲרָי כֵן יֵצְאוּ בְּרֶכֶשׁ גָּדוֹל', ואע"פ שהיו

אין מטרת כל הכסף והזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם אלא בשביל ביהמ"ק

וכל מטרת בריאת הממון לא היתה אלא בעבור תכלית הבריה, שיתגלה כבוד ה'. וכמשאחז"ל (ב"ר טז, ב; שמו"ר לה, א) על הפסוק (בראשית ב, יב) וְהָיָה הָאָרֶץ תְּהִיָּא טוֹב, שלא נברא הזהב אלא בשביל ביהמ"ק, והיה ראוי להגנוז ושלל ישתמשו בו העולם, ולא נגזז אלא מפני כבוד הקב"ה, וכמו כן היה ביהמ"ק מפואר בכל הכסף ואבנים טובות ומרגליות שבעולם (כ"ב עה. שהש"ר ג, יז; פסיקתא לג, ד; תיקו"ז תי"א, ס: ועוד). אלא שאחר החטא נפלו הבריות מהתלות בקב"ה, והסכימו על כמה יסודות בבריה שהם יהיו התלות והתמורה למזון, ויהיו לדברי ערך שבתמורתם יהיה שווי לכל דבר שיחפץ בו האדם, עד שסיבבו שהיו הבריות רודפים כל מימיהם אחרי נטיות או מספרים, וכל שמחתם וחיותם עומדת ותלויה בכמות המספרים שיש ברשותם. ודבר זה הוא ניתוק ממקור החיים, בעבור בטחון בדבר דומם והישענות עליו, שעל פי כפירת בני האדם הוא מקור הפרנסה והמזון.

בשבת קודש מתבטלת קללת המלאכות

ומחמת החטא נגזר על האדם שיצטרך לל"ט מלאכות, ויפצת אפיק תאכל לָחֶם (בראשית ג, יט). אך כאשר זוכה אדם לשלימות דעת זו, שאינו תלוי כלל בממון, זהו ענין שבת קודש, שהוא ביטול הל"ט מלאכות לגמרי, והשגת ט"ל אורות, שהוא הארת פנים העליונים (זוה"ק אד"ר נשא, קכח). ולכן בשבת גדרו חז"ל את כל ענין הקירבה למשא ומתן מאוד, כי שבת הוא ביטול חמדת הממון, כי מתגלה שאין החיים והמזון תלוי בממון, ומתבטלים המעמדות של עני ועשיר, כי הכל פורשים מן הממון בשבת, ומעידים שיש בורא שהוא בעל הכוחות, ואין שום כח תלוי בממון, אלא בו בלבד.

העשירות שמצד הקדושה היא רק בשביל כבוד ה', ואין לו קשר בעצמו אל הממון

וכשזוכה האדם לתקן דעתו בשלימות, שיהיה תלוי אך ורק בה' לבדו, ולא יחשב בעיניו הממון לדבר ערך שעל פיו נמדד האדם, וכל מטרת ממנו הוא אך ורק בעבור כבוד ה', זוכה שתימשך אליו עשירות בפועל מאת ה'. והיא עשירות קדושה, כי אין לו שום קשר בעצמו לממון, וכרבינו הקדוש שהרים ידיו קודם שהסתלק והעיד על עצמו שלא נהנה מהעולם הזה כהוא זה (כתובות קד), אע"פ שהיה עשיר גדול מאוד (ברכות נז: עז י:), כי אין כל מטרת עשירות זו אלא בשביל בשביל לפאר את בית ה' לגלות את כבודו יתברך. ואז זוכה להיות סמוך אצל הקב"ה, כמ"ש (דברים לב, ט) כִּי יִחַלֶּק ה' עֲצוּמוֹ, שעל זה אחז"ל (אבות ד, א) 'איזהו עשיר, השמח בחלקו', ששמחתו נמשכת מהסמיכה וההישענות על הקב"ה לבדו, ולא על ממנו או כוחו.

בעוונות הדור פעמים שאין הצדיקים השלמים יכולים להמשיך את העשירות בפועל

ובאמת כל הצדיקים השלמים שזכו לשלימות הדעת באמת, זכו לעשירות גדולה, אלא שפעמים בעוון הדור אין הם יכולים להמשיך העשירות בפועל, לפאר את בית המקדש, ולגלות על ידו את מלכותו יתברך, וזהו חיסרון במטרת הקודש של עשירותם. וכפי שמצינו שלא זכה משה יחד עם כלל ישראל לביות הים כמשאחז"ל (סוטה יג), ולא העשיר אלא לאחר מכן, כשפיסל לוחות שניות. והכל הוא מחמת עוונות הדור, וכמובא בתיקו"ז (תיקן כא, נה). על הפסוק (ישעיה נג, ה) 'והוא מחלל מפשעו, מִדָּבָר מְעֻנְתֵּינִי', שמשה רבינו רעיא מהימנא נעשה חולין מחמת עוונות הדור, וסובל עליהם נגעים של יסורי עניות עם הרבה דוחק וצער, ועי"ז מתקיים בנו 'וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה' (שמות לב, יד), שאנו ניצו לים מחבלי משיח.

בנשמת משה תלוי תיקון הגאווה, שהוא תיקון החכמה והבינה

כי נשמת משה היא הפועלת את כל תיקון השכינה בגלותה כמובא בזוה"ק (בראשית, כח), והיא משתתפת בצער של כל אחד ואחד כפי שנתרחק מהקב"ה, ופועלת להשלים את דעתו ולתקנה בשלימות. ועיקר תיקון

הדעת הוא ע"י שנכלל האדם בענוה של משה רבינו, וזוה מתקן את ה'גאווה' העולה בגימטריא אותיות י"ה (שער רוה"ק תיקון ז, עמ' מה, ועוד), שהם כנגד החכמה והבינה, שזהו ענין תיקון הדעת, שהוא סוד עשירות זו.

ע"י תיקון החכמה והבינה זוכה לתקן הלב

ונתבאר בזוה"ק (שם), שזהו סוד מה שנאמר ביצירת חוה (בראשית ב, כא) 'וַיִּפֹּל ה' אֱלֹהִים תְּרַדְמָה עַל הָאָדָם, ש'ה' אלהים' הם כנגד אבא ואימא, וכאשר הם אינם משפיעים אל המלכות, זהו סוד הגלות הנקראת 'תרדמה', אבל כאשר פועלת נשמת משה לתקן את המלכות, מתקיים הפסוק (בראשית ב, כב) 'וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֶּלֶע', שהחכמה והבינה יבנו ויתקנו את המלכות לגבי ז"א, שזהו סוד הכתוב (תהלים קמז, ב) 'בִּזְוֶה יְרוּשָׁלַיִם ה', וְלִזְאוֹת וְדָא יִקְרָא אֲשֶׁה'. ועי"ז זוכה ל'לב בשר', שזהו 'וַיִּסְגֹּר בְּשׂוֹר תַּחְתָּנָה', ויוכל לומר על הלב, המרמז אל המלכות, 'זאת הפעם עָצָם מְעַצְמִי, וּבְשׂוֹר מְבֻשָּׂר' (בראשית ב, כג), כי יתקיים בו הכתוב (יחזקאל לו, כו) 'וְנָתַתִּי לָכֶם לֶב תְּדַשׁ, וְרוּחַ תְּדַשֶּׁה אֶתְּן בְּקִרְבְּכֶם, וְהִסְרֵתִי אֶת לֵב הָאָבֶן מִבְּשָׁרְכֶם, וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בְּשָׂר'. וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בְּשָׂר'.

ע"י שמצפה תמיד בתפילתו לבני ירושלים, זוכה לטהרת הלב והתחדשותו

כי ע"י שמנתק את מקום הגבורות שבלבו מהתלות בטבע והממון, ונשען עליו יתברך לבד, שזוכה לזה ע"י שנכלל בענוה של משה רבינו, עי"ז נעשה כל עבודת האדם מתוך הלב לפני הקב"ה. כי זוכה לטהרת הלב והתחדשותו, שזהו שנאמר (תהלים נא, יב) 'לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים', שהוא זביחת הלב כולו לפני הקב"ה, ועי"ז יוכל להתפלל לפניו יתברך מתוך דביקות וציפיה לגילוי אורו יתברך בירושלים, שזוהי מטרת העשירות, ומתקיים בו המשך הפסוק (שם) 'וְרוּחַ נְכוֹן תְּדַשׁ בְּקִרְבִּי', שזהו מה שנאמר (שמואל ב' כג, ב) 'רוּחַ ה' דָּפַר בִּי, וּמָלְאוּ עַל לְשׁוֹנִי'. כי הכל הוא להביא לימות המשיח ולבנין בית המקדש, שאז יתקיים הכתוב (ויקרא טז, ל) 'לִפְנֵי ה' תִּתְקַרְּבוּ. מה שמונע מהאדם לתקן את הגאווה, גבורה שבגבורה, שהוא בצפון, כדלעיל.

תיקון הגאווה הטמונה בלב נעשה ע"י התעוררות י"ג מידות הרחמים ותיקון הגאווה שבלב אינה אלא ע"י התגלות י"ג מידות דרחמי. דהנה תיקון כל המידות תלוי בלב, שכאשר מתקנם, הוא ממתיק את ה'דינים' הנאחזים בלב. אמנם בכל המידות כולם יוכל האדם להתבונן ולערוך חשבון נפשו, ויראה היכן הוא אוהז בכל מידה ומידה, ויתקן מידותיו, משא"כ במידת הגאווה, שאינו יודע כיצד הוא אוהז בה מאוד, ואף מה שיודע מגאוותו, הוא רק מעט ממה שמתקן הצד צפון שבלבו. וזהו מחמת ששורש מידת הגאווה הוא מצד גבורה שבגבורה שבלב, שהיא דיני דינים כדלעיל. והנה שורש כל ה'דינים' הם בסוד ז' תיקוני גולגלתא, אבל ה'דיני דינים' שורשם ב"ג תיקוני דיקנא כנודע (זוה"ק אד"ר נשא, קלה), ועל כן כשרוצה הקב"ה לבטל את הדיני דינים מהבריות, הוא מעורר ברחמיו את י"ג תיקוני דיקנא, שהם 'אַל רַחוּם וְחַנּוּן וגו'" (שמות לד, ו-ז), ועי"ז מתבטלת ההסתרה מהאדם, ונודע אצלו גאוותו וריחוקו מהקב"ה, ומתעורר לשוב מעומק ליבו, ומתוודה על עצם קיום יצרו וגאוותו, כמשאחז"ל (סנהדרין גג:). 'זובח את יצרו ומתוודה עליו'.

אברהם דוד זכו לזקנה ועשירות עצומה

ולכך אחר שהבטיח הקב"ה לאברהם שיזכו בניו לרכוש גדול, הבטיחו גם שיזכה לשיבה וזקנה טובה, וכמ"ש (בראשית טז, יד-טו) 'וְאַחֲרַי כֵּן יֵצְאוּ בְּרַכָּשׁ גָּדוֹל. וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם, תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה, וְאִנּוּ זָכָה לָכֶךָ אַבְרָהָם, וכמ"ש (בראשית כד, א) 'וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בְּיָמָיו, כי ענין הזקנה שזכה לה אברהם הוא שזכה להשיג את ה"ג תיקוני דיקנא (מאור עיניים פ' חיי שרה, ד"ה במדרש ואברהם זקן), והמשיכם אל המדות שבלב, הנקראים ימים (זוה"ק חיי שרה, קסט. תולדות, קמב). וזהו גם מה שנאמר אצל דוד (מלכים א' א, א) 'וְהִמְלִיךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בְּיָמָיו'. כי אברהם דוד הכניעו בתחילה את הצד צפון שביצר הרע, והדיני דינים, שהוא ענין מלחמה בגאות, ועי"ז זכו לזקנה ועשירות עצומה, כלומר להמשיך את י"ג מידות הרחמים, ולהישען ולהסמך אך על הקב"ה לבדו.

במתן תורה זכו עמ"י לעשירות בשלימות שכל מטרתה בעבור בנין ירושלים

וכמו כן הוא בכל אדם, שעיקר זכיותו לתורה והילוכו בדרך ה' הוא על ידי ענין זה. ולכן כאשר יצאו ישראל ממצרים לקבל את התורה, זכו לעשירות זו שמצד הקדושה, ששלימות עניינה הוא כאשר כל תכליתה הוא לכבוד ה' ובנין בית מקדשו. וזהו משאחז"ל (מכילתא בשלה, מסכתא דשירה ד; פסיקתא כא, ו) ש'על הים נדמה להם הקב"ה כגיבור מלחמה, שהוא ענין הכנעת הגאות, שע"ז זכו אז לביצת הים, ו'על הר סיני נדמה להם כזקן, שזהו שלימות המשכת י"ג תיקוני דיקנא ע"י בנין ירושלים, שהוא שלימות טהרת הלב.

יום הכיפורים הוא שורש סוד העשירות

לכן בכל זמן שמתעוררים י"ג מכילן דרחמי, נטהר האדם מיצר הרע הנקרא 'צפוני' (סוכה נב), ונטהר ונשטף שורש החטא, שהוא בגאות. ובפרט ביום הכיפורים, שהוא גילוי עצום של י"ג מכילן דרחמי, יכול אז האדם לתקן שורש כל החטאים, ולהסיר את ההסתרה המונעת ומרחקת אותו מהש"ת, ולהתעורר על תשובה מעומק ליבו, ולהתוודות כראוי מתוך זביחת הלב לפניו יתברך, עד שזוכה לסוד עשירות זו שמצד הקדושה. כי שורשה היא ב"ג מכילן דרחמי המתגלים ביום הכיפורים. ולכן אין אכילה ושתייה ביום הכיפורים, שהוא מיעוט הגאות והעביות, וכרבי שזכה לעשירות מופלגת ולא נהנה מהעולם הזה כלל, כדלעיל.

זביחת הלב הוא כאשר כל מגמתו אל בנין ירושלים

וענין טהרת זביחת הלב לפניו יתברך הוא, שזוכה האדם לעבוד את ה' מתוך הלב ולא מתוך השכל, שזוהי עיקר העבודה, כלומר שיקשר כל החכמה והשכל אל הלב. ופנימיות הענין הוא, שימשיך את הצפון, שהוא ענין העשירות, שהוא ההתבוננות והחכמה של 'הרוצה להעשיר יצפין', לירושלים, שהיא הלב. כי צריך לייחד את הצפון שהוא ענין טהרה, שמשם יבוא משיח (ר"ה לא: דרבי' ליד החזקה סנהדרין יד, יב; גי'צו' אורות לזוה"ק שמות ז), לירושלים, שהיא הלב של העולם (זוה"ק כי תשא, קצג. ועוד). כלומר שיקח את כל חכמה, וכל שפע שיש בידו, שזהו ענין העשירות שבצפון, ויקשרם אל הלב, אל ירושלים וטיבורה של ארץ ישראל, כי היא הלב של כל הבריאה, והיא המטרה והתכלית של כל הבריאה. שזהו נעשה ע"י שמתקן הלב, שעובד את הקב"ה מתוך הלב, וכל דבר עושה מתוך הלב, וכל תפילה מתפלל מתוך הלב.

ביאת המשיח תלויה באחדות, שיתכלל האחד בלב חבריו

כי כשמקיימים את התורה בלא הלב, הוא כגוף בלא נשמה (חובות הלבבות שער חשבון הנפש פ"ג), וככל שאדם מעורר את הלב שלו על העולם וחושב על הלב של זולתו, שלא יהיה צער לחבירו - מתכלל הלב שלו בלב חבריו, ונעשה התכללות הלבבות של ישראל, בירושלים, שהיא לב העולם, ומקרבים את התגלות הלב הכללי, שהוא בית המקדש. ולכן צריך האדם לרכך את ליבו, שעל זה אמר דוד המלך (תהלים צה, ז) 'היום אם בקולו תִשְׁמָעוּ', שהוא ענין ביאת משיח (סנהדרין צח. ירושלמי תענית פ"א ה"א), וסמך ואמר מיד (שם פסוק ח) 'אֵל תִּקְשׁוּ לְבַבְכֶּם כְּמִרְיָה'.

יחוד הלב עם השכל הוא יחוד רחל ולא, יהודה ויוסף

וחזו כלליות התפילות שלנו על בנין ירושלים, שאנו מבקשים מהקב"ה שייחד את הלב עם השכל והחכמה, שהוא ענין יחוד רחל ולא. כי 'לאה' היא ענין השכל, שהוא כנגד החכמה והעשירות שהוא ענין יהודה, 'רחל' היא כנגד הלב והתפילה שהוא ענין יוסף. והוא יחוד הצפון ומשיח, שהוא משבט יהודה, עם הלב וירושלים, שהוא כנגד 'יוסף', העולה בגימטריא 'ציון' (שער הפסוקים פ' ויצא, עמ' עה). וסוד הדבר הוא, שיהיה יחוד

בין העשירות למלכות, שיינתן הכח למלכות, לגלות את הקב"ה לעיני כל הבריות, ויתנתקו כל הבריות מהתלות שלהם בממון, ויתחברו ויתקשרו בהש"ת לבד.

דוד המלך הוא בסוד הכנעת מלכות אדום, שהיא תוקף ענין הממון

כי כעת בגלות הוא שליטת מלכות אדום, בסוד הכתוב (בראשית לו, לא) 'וְאֵלֶּה הַמִּלְכִּים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֲדָוִם לִפְנֵי מֶלֶךְ מֶלֶךְ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהַכְנַעְתָּהּ הִיא ע"י דוד המלך שהוא בסוד 'הדר' (שער מאמרי רשב"י ז"ח שה"ש, עמ' שו; ספר הליקוט פ' וישלח, עמ' קד), שהוא המלך השמיני שנאמר בו (שם פסוק לו) 'וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו הֲדַר, וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ, וְשֵׁם אֲשֵׁתוֹ מְהִיטָבָאֵל, בַּת מִטְרֵד, בַּת מִי זָהָב'. כי תוקף מלכות אדום הוא ענין הממון והדמים הנרמז בפסוק זה, שע"ז מתנתקים כולם מהקב"ה, שהוא ענין מיתה. כל בכל שבעת מלכי אדום (שם) נאמר מיתה, משא"כ במלך השמיני 'הדר' שלא נאמר בו מיתה, כי הוא בסוד 'דוד מלך ישראל חי וקיים' (ר"ה כה), שהוא שינה ותיקן את כל דעת הבריות בענין הממון, וזכה לעשירות גדולה.

לעתיד לבוא יזכו כולם לסוד ב' הפנים של שולחן הפנים שבצפון

וזה מש"כ 'בַּת מִטְרֵד, בַּת מִי זָהָב', כי דוד הכניע את כל ענין הממון, שהוא משורש הדינים הטורדים את כל הבריות ומנתקים אותם מהקב"ה, וכמו שדרשו בזוה"ק (אד"ו האזינו, רצב) בסוד פסוק זה ש'מהיטבאל' אשת 'הדר' היא 'בת מאימא, דמסטרחה מתאחדין דינן דטרדין לכולא' - היא נמשכת מהבינה, שמצידה נאחזים כל בעלי הדינים בכל פרצוף וקומה]. 'בת מי זהב', דנהירא בתרין גווינן בחסד ובדינא, הוא הזהב והכסף - [שהיא יונקת בב' אופנים, מהחסד ומהגבורה, שהם כנגד הכסף והזהב], שהם כנגד אותיות י"ה, שהם כנגד חכמה ובינה, והם בסוד שולחן הפנים, שהם ב' פנים, כסף וזהב כדלעיל. כי המלך השמיני 'הדר', שהוא בסוד דוד, מייחד את כל ענין העשירות, לקדושה ולבנין ירושלים, שהוא ענין 'מהיטבאל', שהיא נוטריקון מ"ה טוב א"ל (עי' אדיר במרום ח"א, עמ' תעה). כי ענין עשירות זו הוא בסוד כל הטוב הצפון לעתיד לבוא, כמ"ש (תהלים לא, כ) 'מָה רַב טוֹבָךָ אֲשֶׁר צִפַּנְתָּ לִירָאִיךָ', שהם גילוי י"ג מכילן דרחמי הנקראים (שמות לג, יט) 'כָּל טוֹבִי, עַל פְּנֵיךָ', ש'כל טובי' יתגלה על ענין הפנים, שהם סוד צד הצפון הכלול מחסד וגבורה, שעל זה אחז"ל 'הרוצה להעשיר יצפין' כדלעיל.

בימי שלמה התבטלה חמדת הממון לגמרי, וכן יהיה לעתיד לבוא

ואת כל תיקון זה המשיך דוד המלך לשלמה בנו, שהיתה כל מגמתו אך למען בית ה', ועל ידו זכו כל בני דורו לתיקון הדעת בשלימות, עד שלא היה להם ערך לממון כלל, וכמ"ש (מלכים א' י, כז) 'וַיֵּיתֶן הַמֶּלֶךְ אֶת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַיִם כְּצֶאֱבָנִים'. אלא שלא נתקן הענין במקומות הנמוכים יותר, לכך בדברי הימים (א' א, נא) נאמר מיתה במלך השמיני (שער מאמרי רשב"י ז"ח שה"ש, עמ' שו; ספר הליקוט פ' וישלח, עמ' ק). אבל לעתיד לבוא יתוקן ענין זה לגמרי ע"י בן דוד, שישלח את ההתבוננות של עשירות זו לבריות כולם, ויתקיים הכתוב (ישעיה ב, כ) 'בַּיּוֹם הַהוּא יִשְׁלֹף הָאָדָם אֶת אֲלִילֵי כֶסֶף וְאֶת אֲלִילֵי זָהָב, וַיִּתְּלוּ כָל חַיּוֹתָם וּמִזְוָנָם בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְלֹא יִהְיֶה הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב אֵלָּא לַפֶּאֶר בֵּית ה', אֲבָל לְצוּרָךְ עֲצָמָם, יֹחֵסֵב הַמִּמּוֹן כַּעֲפֶר הָאָרֶץ'.

ע"י העשירות שמצד הקדושה יזכו כולם לתיקון הלב ולתפילה כראוי, שרוח ה' מדברת בפי האדם

ועי"ז יזכו כולם למול לבבם, כמ"ש (דברים לו, ו) 'מִלֵּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת לְבָבְךָ, וַיִּזְכוּ לְרוּחַ נְכוֹן חֲדָשׁ בְּקֶרְבְּךָ', כלומר לתפילה מתוך עומק הלב כראוי, ויתקיים הכתוב (שמואל ב - כג, ב) 'רוּחַ ה' דָּפַר בִּי, וּמָלְאֹתוֹ עַל לְשׁוֹנִי, שֶׁהוּא סוֹד יְחִיד רַחֵל וְלֹא, שֶׁיִּתְכַלֵּל הַצֶּפֶן בִּירוּשָׁלַיִם, יְהוּדָה עִם יוֹסֵף, וַיִּזְכוּ כֻלָּם לְסוֹד הָעֵשִׁירוֹת שֶׁל יוֹסֵף הַצַּדִּיק'.

© כל הזכויות שמורות

לתגובות הערות והקדשות וכן לקבלת הגיליון ניתן לפנות

לכתובת אימייל: m.yam.shlomo@gmail.com או בטלפון 054-84-34-755.

הגיליון יוצא כעת בכמות מצומצמת למעוניינים לקחת חלק בזיכוי הרבים הגדול ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

ניתן לתרום לאחזקת העלון במספר הטלפון 03-7630585 שולוחה 7426 בשולוחה 1 ולציין בשולוחה 2 את ההקדשה.